

**הוועדה המקצועית
לפסיכולוגיה קלינית**

י"ד אב, תשע"ו
18 אוגוסט, 2016
252992816

לימודי ליבה במגמות הקליניות, כישורים לתחילת התמחות, וההכשרה בשדה

השינויים והתמורות שחלו בתחום הפסיכולוגיה הקלינית במישור התיאורטי והמעשי במהלך העשורים האחרונים, דרשו התעדכנות במסגרת הלימודים במגמות הקליניות באקדמיה ובמסגרת ההתמחות הקלינית בשדה. לשם כך נדרש דיון רחב משותף לאקדמיה ולשדה לגבי ההשלכות של התמורות שחלו בתחום הפסיכולוגיה הקלינית על הלימודים, ההכשרה וההתמחות הקלינית.

כאחראית על ההכשרה בפסיכולוגיה קלינית ביקשה הוועדה המקצועית הקלינית לקבוע אמות מידה וקווים מנחים שיתייחסו לשינויים שחלו בנושא שבנדון, כולל התייחסות להכשרה בטיפול ואבחון עדכני ומבוסס ראיות. לצורך כך מינתה הוועדה המקצועית תת ועדה שהורכבה מנציגי הפסיכולוגים הבכירים בשדה ונציגי ראשי המגמות הקליניות באקדמיה. כתב המינוי לתת הוועדה כלל קוים מנחים לדיון שלאורם גיבשה תת הוועדה את המלצותיה בנוגע לתכנים שבנדון.

הוועדה המקצועית דנה בהמלצות תת הוועדה ושקלה בכובד ראש את ההיבטים השונים הכלולים במסמך ההמלצות שהוגש לה, כמו כן נתנה מקום לשמיעת נציגי המתמחים בפסיכולוגיה קלינית, והחליטה בנושאים שבנדון.

להלן החלטות הוועדה המקצועית לגבי לימודי ליבה במגמות הקליניות, כישורים נדרשים לתחילת התמחות בפסיכולוגיה קלינית, ולגבי ההכשרה במסגרת ההתמחות בשדה:

א. לימודי ליבה בפסיכולוגיה קלינית במגמות הקליניות

לימודי התואר במגמות הקליניות ישקפו את הייחוד של הפסיכולוגיה הקלינית בבריאות הנפש.

1. פסיכותרפיה - 10 נ"ז
הלימודים בפסיכותרפיה יכללו 3 גישות טיפוליות: גישה דינמית, קוגניטיבית התנהגותית, מערכתית משפחתית.
 2. פסיכופתולוגיה - 4 נ"ז
 3. אבחון והערכה - 8 נ"ז
- הלימודים באבחון והערכה יקיפו את כל שלבי תהליך האבחון וההערכה: איסוף מידע ממקורות שונים, ראיון קליני, כלי אבחון להערכה מקיפה, דו"ח פסיכולוגי מקיף, מתן משוב, היבטים אתיים של אבחון, היבטים

התפתחותיים, אבחנה ואבחנה מבדלת. כמו כן, ההוראה והלימוד יכללו מבחנים המכסים תחומים מרכזיים של מבנה האישיות, קוגניציה, תפקוד, נוירופסיכולוגיה, פסיכופתולוגיה והפרעות ספציפיות, במגוון כלי הערכה ודרכי חשיבה אבחנתית עדכניים הכוללים מבחן השלכתי, ביצועי ודיווח עצמי. דרישות מינימום ללימוד מבחנים באבחון והערכה: כישורים קוגניטיביים (וכסלר ומבחנים דומים), רורשאך, MMPI למבוגרים, Achenbach לילדים.

4. מחקר קליני ו/או חשיבה מדעית - 4 נ"ז

5. אתיקה - 2 נ"ז

6. קורסים מתקדמים בתחום הפסיכולוגיה הקלינית - 2 נ"ז

באחד מהתחומים: פסיכופתולוגיה, אבחון והערכה, פסיכותרפיה.

7. קורס מלווה פרקטיקום: התנסות מעשית - 4 נ"ז

8. פרקטיקום קליני: התנסות מעשית במוסד מוכר להתמחות בפסיכולוגיה קלינית, 16 שעות בשבוע 10 חודשים לפחות, במהלך שנה שניה לתואר.

סך הכל 34 נ"ז + פרקטיקום

הועדה ממליצה לכלול במערך הקורסים הנוספים הניתנים במגמות הקליניות התייחסות להיבטים רב תרבותיים וחברתיים בטיפול ובאבחון והערכה. כמו כן, ממליצה הועדה לכלול במסגרת הלימודים וההכשרה התייחסות להיבטים נוירולוגיים והתפתחותיים, הפרעות קשב וריכוז, לקויות למידה, חוסן נפשי (resilience) וטיפול במצבי משבר, טראומה, וכו'.

ב. התמחות בפסיכולוגיה קלינית

התמחות במוסד מוכר להתמחות בהיקף של לפחות חצי משרה: 2/3 מהמשרה תוקדש למגעים טיפוליים (ישירים עם המטופל ו/או הקשורים בטיפול), 1/3 מהמשרה תוקדש להדרכות, כתיבת דו"חות, ישיבות צוות, סמינרים, וכו'. שעות הדרכה, סמינרים והשתלמויות במהלך ההתמחות יהיו כדלקמן: 30 שעות ראיון קליני, לפחות 160 שעות בפסיכותרפיה, לפחות 160 שעות באבחון והערכה, 80 שעות השתלמויות, 240 שעות סמינרים תיאורטיים (כחלק מתנאי ההכרה במוסד להתמחות).

1. ראיון קליני

התנסות בראיון קליני הכולל ידע בלקיחת אנמנזה, קביעת סטטוס פסיכיאטרי ומתן אבחנה ראשונית.

2. פסיכותרפיה

- הועדה המקצועית לפסיכולוגיה קלינית רואה חשיבות רבה לסטנדרטיזציה ואחידות של תהליך ההכשרה וההתמחות באקדמיה ובשדה וכן לשיתוף פעולה ודו שיח מתמשך בין האקדמיה לשדה בהקשר זה:
- על ההכשרה להיות מגוונת ומקיפה ולהתייחס לאדם כמכלול על הרקע ההיסטורי, תרבותי, חברתי, משפחתי ורפואי שלו.
 - נדרשת התייחסות לתהליך האבחון וההערכה לפני ותוך כדי בחירת הגישה הטיפולית והתהליך הטיפולי.
 - יושם דגש על ידע בפסיכופתולוגיה ובחוסן נפשי (resilience) כבסיס למפגש הטיפולי ולאבחון והערכה.
 - יישמר עקרון הפלורליזם (גישות ואוריינטציות שונות).
 - יינתן דגש להיבט האתי בעבודה הטיפולית.

עקרונות בסיסיים להכשרה בפסיכותרפיה במסגרת ההכשרה בהתמחות:

- א. נדרשת הכשרה ב-2 גישות טיפוליות: א. דינמית ב. קוגניטיבית התנהגותית או מערכתית משפחתית.
- ב. המטפל הינו כלי מרכזי בעבודה עם המטופל. במהלך ההתמחות ירחיב המתמחה את המיומנויות הטיפוליות: מודעותו לגבי רגשותיו, ערכיו, מחשבותיו, תגובותיו והשפעתם על ההיבטים השונים ביחסי מטפל מטופל.
- ג. הבנת התפתחות הקשר הטיפולי והאבחוני והשלכותיו על תהליך העבודה בחדר הטיפול והאבחון.
- ד. במהלך ההתמחות יחשף המתמחה למגוון פסיכופתולוגיות תוך הכרות עם אבחנות וסוגיות במגוון נושאים וביניהם: התפתחות מנטלית מוקדמת ומאוחרת, תהליכים תוך משפחתיים ובין אישיים, תהליכים לא מודעים וכד'. המתמחה יתנסה וילמד כיצד הגורמים הנ"ל משפיעים על בחירה, תכנון וניהול הטיפול.
- ה. פיתוח יכולת המטפל לראות כל מטופל כאינדיבידואל בהקשר היסטורי, אישי וסביבתי, תוך שמירה על כללי אתיקה וחוק.
- ו. פיתוח יכולת הסתגלות למצבים בלתי צפויים ומצבי חוסר ודאות בתהליך הטיפולי תוך התאמה לצרכי הטיפול וטובת המטופל.
- ז. רכישת יכולת המשגה של בעיות המטופל, התהליך הטיפולי והעבודה הטיפולית כבסיס לתכנון והערכת הטיפול, באופן שיהיה מובן למטופל, לאנשי מקצוע מתחום הפסיכולוגיה הקלינית ומתחומי עיסוק משיקים.
- ח. כל גישה טיפולית הנלמדת תתבסס על העקרונות הנ"ל תוך התנסות בטיפולים ממוקדים (בזמן ובנושא) ובטיפולים ארוכי טווח.
- ט. המיומנויות שנרכשו במסגרת ההכשרה תאפשרנה למתמחים, כמטפלים לעתיד, לבחור את המשך התפתחותם המקצועית בהתאם לרקע, להעדפות ולערכים שלהם.
- י. בבחינת סיום התמחות יציג המתמחה את אחד מהטיפולים שעשה במהלך ההתמחות.

3. אבחון והערכה

הועדה המקצועית לפסיכולוגיה קלינית מייחסת חשיבות נרחבת לנושא האבחון וההערכה בתהליך ההתמחות. הועדה רואה את תחום האבחון וההערכה (diagnosis and assessment) כתחום קליני משמעותי במהלך ההכשרה ואחריה, כאשר הפסיכולוג הקליני עובד באופן עצמאי בתחום בריאות הנפש. ההוראות המובאות להלן מדגישות כי פסיכולוג עצמאי אמור להיות מסוגל להתמודד עם שאלה אבחנתית באופן גמיש תוך הבנה רחבה של הממצאים והנסיבות, על מנת שיוכל לתת מענה מקצועי הולם לשאלת האבחון ולהתערבויות המתאימות לנבדק.

דרישות הלימוד וההכשרה בתחום האבחון וההערכה ייושמו גם במסגרת ההכשרה בהתמחות בשדה ויכללו את כל שלבי ההליך: איסוף מידע ממקורות שונים, ראיון קליני, כלי אבחון להערכה מקיפה, דו"ח פסיכולוגי מקיף, מתן משוב, היבטים אתיים של אבחון, היבטים התפתחותיים, אבחנה ואבחנה מבדלת. כמו כן, במסגרת ההתמחות יילמדו מבחנים המכסים תחומים מרכזיים של אישיות, קוגניציה, תפקוד, נוירופסיכולוגיה, פסיכופתולוגיה והפרעות ספציפיות, במגוון כלי הערכה ודרכי חשיבה אבחנתית משלושה היבטים: השלכתי, ביצועי ודיווח עצמי.

ההכשרה תכלול לימוד והבנה של היבטים התפתחותיים (נורמלים ופתולוגיים), וכן את הידע והיכולת להציב אבחנה ואבחנה מבדלת, כולל אבחנה עפ"י מדריכי הסיווג ICD ו-DSM העדכניים. ניתוח ועיבוד הנתונים וכתבת הדו"ח יהיו מעוגנים בגישה תיאורטית כלשהי (של התפתחות, פסיכופתולוגיה, מבנים אישיותיים וקוגניטיביים) שממנה נגזרת גם התוכנית הטיפולית.

עמדת הועדה היא כי יש לעודד את המתמחה לראיה רב ממדית של החוויה האנושית. תהליך האבחון וההערכה יאפשר לראות את הנבדק באופן אינטגרטיבי כשהאבחון יעשה לצרכים שונים: אבחנה ואבחנה מבדלת, הפניה לפסיכותרפיה או לטיפול אחר, חוות דעת משפטית, הערכת מסוגלות הורית, הערכת אובדנות, מסוכנות, התחזות או שיתוף פעולה, וכו'. **בכל אבחון ייבחרו כלי ההערכה המתאימים ביותר לצרכי הנבדק והטיפול. ההערכה והאבחון יתוכננו על פי שאלת ההפניה וכלי האבחון ייבחרו בהתאם.**

בחירת הכלים לאבחון והערכה תיעשה תוך התייעצות עם המדריך בתחום במקום ההתמחות.

תנאי לשימוש בכלים שייכללו בתהליך ההכשרה באבחון והערכה הוא שלכלים יהיו **מהימנות ותוקף** (למטרה שלשמה מעבירים את האבחון) ובכך יענו על "קוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל" (2004).

דרישות מינימום באבחון והערכה במסגרת ההכשרה בהתמחות:

- א. במהלך ההתמחות המתמחה נדרש לערוך לפחות 12 אבחונים, 3 אבחונים לפחות כל שנה. המתמחה יתנסה באבחון והערכה של 12 נבדקים לפחות, שהופנו עם שאלות ספציפיות עליהן אמור האבחון לתת מענה.
- ב. בכל אבחון והערכה המתמחה ישתמש בכלים מקצועיים לאבחון ולהערכת משתנים פסיכולוגיים מרכזיים בארבעת התחומים הבאים:
1. תיאור פנומנולוגי והערכת תפקוד (בילדים): התייחסות להיבטים מערכתיים).
 2. כישורים ותפקוד קוגניטיביים.
 3. אישיות (בילדים): התייחסות להיבטים התפתחותיים והסתגלותיים).
 4. פסיכופתולוגיה (סימפטומים והפרעות, כולל פסיכופתולוגיה התפתחותית).
- ג. כדי לענות על שאלת ההפניה, האבחון וההתערבות על המתמחה להכיר ולהתנסות במגוון כלים במהלך ההתמחות: ראיון מובנה וחצי מובנה, תצפיות, שאלונים, וכסלר (WAIS 3, WISC 4, WIPPSI 3), בנדר 2, קאופמן, אכנבך, רורשאך (אקסנר ונגזרותיו), (SCORS) TAT/CAT, MMPI, YOUNG SCHEMA QUESTIONNAIRES, קוונורס, SDQ, שאלוני סימפטומים, כלים הבודקים ADHD (בלפחות 4 אבחונים). במידת הצורך ייבחרו כלים נוספים שיאפשרו לענות על השאלות הנ"ל.
- בחירת הכלים תותאם לגיל הנבדק - ילדים, נוער, מבוגרים.
- ד. על המתמחה להשתמש במבחן רורשאך בלפחות 7 מתוך 12 האבחונים הנדרשים.
- ה. המתמחה ימלא ויחתים טבלת מעקב אבחון והערכה במהלך שנות ההתמחות (ריכוז לסיום ההתמחות).
- ו. בבחינת סיום התמחות יציג המתמחה את אחד מ-12 הנבדקים אותם איבחן והעריך במהלך התמחותו. במידה והמקרה האבחוני אינו כולל מבחן רורשאך, על המתמחה לצרף כנספח את אחד מ-7 מבחני הרשאך שהעביר. כנספח יש להגיש את פרוטוקול המבחן (תשובות, תחקיר, צינון, schema block structural summary, דף אינדקסים).

אחת לחמש שנים תכנס הועדה המקצועית תת ועדה שתורכב מנציגי המגמות הקליניות והפסיכולוגים הבכירים בשדה, לבדיקת הרלוונטיות של הלימודים וההכשרה בפסיכותרפיה ובאבחון וההערכה באקדמיה ובשדה. בהמשך לכתב המינוי תת הועדה תגיש לועדה המקצועית את המלצותיה לגבי שינויים נדרשים בהתייחס להתפתחויות ולהתעדכנויות בתחום.

ד"ר שמעון קורניצר, יו"ר

הועדה המקצועית לפסיכולוגיה קלינית